

Kraków, 9 sierpnia 2024 r.

Dr hab. Iwona Janowska, prof. UJ
Zakład Języka Polskiego jako Obcego

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Anny Kizeweter

pt. *Wykorzystywanie elementów pedagogiki przeżyć w procesie glottodydaktycznym.*

Wpływ aktywności fizycznej i relacji społecznych w grupie

na rozwój kompetencji językowych,

przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Przemysława Gębala

Osoby zaangażowane w kształcenie językowe stoją dzisiaj wobec konieczności dostosowania edukacji do potrzeb i wymagań współczesnego świata oraz do konkretnego odbiorcy – użytkownika języka. Szczególnie wrażliwą i „trudną” grupą uczących się jest młodzież szkolna, czyli uczniowie w okresie kompleksowej transformacji (neuro)biologicznej, psychologicznej i społecznej. Nauczanie tej grupy wiekowej wiąże się z ogromnymi wyzwaniami dla nauczycieli, którzy często mają trudności w pracy z nastolatkami i zdają sobie sprawę z tego, że stosowane powszechnie metody i techniki w procesie nauczania/ uczenia się języków obcych nie dają pożądanych efektów. W związku z tym, rodzi się szereg pytań, a mianowicie: jak uczynić ten proces skutecznym, zgodnym ze stanem współczesnej nauki, a także motywującym, interesującym dla młodego uczącego się, odpowiadającym jego szeroko rozumianym potrzebom, a jednocześnie rozwijającym nie tylko jego kompetencje, ale również osobowość i postawy? Przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Anny Kizeweter udziela w znacznym stopniu odpowiedzi na postawione tu pytania. Autorka pracy postanowiła wystąpić w roli interpretatora skomplikowanych procesów, jakie sprzyjają nauczaniu i uczeniu się języków obcych adolescentów, pokazując jak połączyć ruch i emocje z procesami o charakterze kognitywnym. Proponuje zastosowanie elementów pedagogiki przeżyć w kształceniu językowym w postaci specjalnych scenariuszy zajęć oraz zadań, których wykonanie wymaga nie tylko zdolności komunikacyjnych, ale przede wszystkim zaangażowania i uruchomienia potencjału afektywnego, społecznego i kognitywnego użytkownika języka. Doktorantka stara się dowieść,

projektując badanie o dużym stopniu trudności, że klasa językowa może stać się przestrzenią kształtowania młodych uczących się, którzy muszą być przygotowywani do tego, by działać – autonomicznie i z zaangażowaniem – w życiu społecznym.

OCENA STRUKTURY I TYTUŁU PRACY

Praca wpisuje się w obszar badań nad metodami i technikami kształcenia językowego. Doktoranta poszukuje nowoczesnego i skutecznego modelu rozwijania kompetencji ogólnych oraz językowych kompetencji komunikacyjnych (ESOKJ 2003) młodych użytkowników języka niemieckiego jako obcego. Autorka pracy realizuje swoje zamierzenia badawcze w kolejnych częściach rozprawy doktorskiej, która liczy 399 stron, w tym 351 stron tekstu właściwego i 23 strony bibliografii (ss. 352-374). Aneks (ss. 375-393) zawiera dokumentację przeprowadzonych badań w postaci: testu diagnostycznego, „kartkówek” i pracy kontrolnej, scenariuszy lekcji oraz przykładów aktywności ruchowych przeprowadzonych w trakcie lekcji. Pracę kończy streszczenie w języku angielskim. Brakuje tu jednak spisu tabel, rysunków i wykresów (a w rozprawie znajdujemy ich sporo), co wydaje się niezbędnym elementem w opracowaniu o charakterze naukowym, raportującym przebieg i wyniki mocno rozbudowanej procedury badawczej. Stworzenie takiego spisu pozwoliłoby uniknąć błędów o charakterze redakcyjnym (zob. poniżej).

Układ poszczególnych części oraz zawarte w nich treści wydają się na ogół spójne i logiczne. Recenzowana rozprawa dzieli się klasycznie na dwie części: pierwsza ma charakter przeglądowy i teoretyczny (sekcje 1-4), druga zaś prezentuje kontekst, metodologię i wyniki przeprowadzonych badań oraz wnioski i postulaty (sekcja 5). Między tymi fragmentami pracy zachodzi bezpośredni związek, poszczególne kroki badawcze znajdują w większości motywację w części teoretycznej. Praca jest prawidłowo skomponowana: rozdziały łączą się w łańcuch zagadnień, które obejmują całokształt problematyki wykorzystania pedagogiki przeżyć w procesie glottodydaktycznym. Tytuł rozprawy zapowiada skonkretyzowany problem badawczy i odpowiada jej zawartości.

MERYTORYCZNA OCENA PRACY

Część przeglądowa recenzowanej pracy doktorskiej, obejmująca cztery pierwsze rozdziały to próba zarysowania szerokiego kontekstu dociekań nad kluczowymi pojęciami zawartymi w tytule rozprawy. Interdyscyplinarne rozważania teoretyczne otwiera sekcja poświęcona glottodydaktyce – podstawowej płaszczyźnie podjętych przez Autorkę działań badawczych. Pani

mgr Anna Kizeweter postrzega ją jako dyscyplinę naukową, której przedmiotem badań jest proces kształcenia językowego. Doktorantka przedstawia genezę oraz tworzy ramy definicyjne dydaktyki językowej, prezentuje wybrane modele glottodydaktyczne, które podkreślają autonomiczny charakter glottodydaktyki jako nauki silnie interdyscyplinarnej, mającej własny przedmiot badań i własne cele. W końcowej części rozdziału Autorka pracy prezentuje osobiste spojrzenie na edukację językową, które staje się dla Doktorantki podstawowym punktem odniesienia w dalszych analizach i badaniach własnych. W opinii mgr Anny Kizeweter współczesne kształcenie językowe powinno uwzględniać nie tylko potrzebę optymalizacji procesów uczenia się/ nauczania języków nieprymarnych, „ale przede wszystkim integralne uczenie poprzez język, tym samym świadome ukierunkowane uczestniczenie w zmienianiu świata jednostki i grupy na lepsze” (s. 23). Jest to stanowisko w pełni uzasadnione, choć – jak wiemy – nie jedyne, czego Autorka pracy z pewnością ma świadomość.

Kolejną płaszczyzną rozważań w części przeglądowej rozprawy jest charakterystyka okresu adolescencji i nastolatków, czyli głównych aktorów przeprowadzonej procedury badawczej. Autorka pracy porządkuje pojęcia służące charakterystyce docelowej grupy wiekowej z perspektywy najnowszej literatury przedmiotu, a następnie prezentuje w sposób kompleksowy i refleksyjny profil nastolatka, omawiając kolejno zmiany biologiczne, neurobiologiczne, psychiczne i społeczne, jakich doświadcza ta młoda, wchodząca w życie osoba. Doktorantka z troską i empatią pisze o nastolatkach, umiejętnie pokazuje, jaki wpływ na proces uczenia się mają gwałtownie przebiegające zmiany rozwojowe. Zaprezentowane przez mgr Annę Kizeweter zagadnienia to nie tylko naukowy przegląd koncepcji, obowiązkowy w pracach naukowych, ale coś więcej. Treści zawarte w rozdziale drugim stanowią logiczny ciąg argumentów przemawiających za perspektywą przyjętą w projektowaniu i organizacji zajęć językowych, prowadzonych w ramach badań; jest to właściwe uzasadnienie dokonanych wyborów na poziomie metodycznym.

Kontynuując rozważania teoretyczne Pani Anna Kizeweter definiuje szczegółowo kluczowe zagadnienie recenzowanej pracy – pedagogikę przeżyć – koncepcję kształcenia, której celem jest nabycie i rozwinięcie w grupie uczących się kompetencji istotnych dla holistycznego rozwoju osobistego jednostki. Rozdział trzeci ukazuje, jak to podejście się kształtowało na przestrzeni wieków i jak należy je definiować we współczesnym kontekście edukacyjnym. Doktorantka omawia i systematyzuje cele pedagogiki przeżyć, pokazuje, jakiego typu kompetencje można rozwijać przy jej zastosowaniu w środowisku edukacyjnym, przedstawia typologię wybranych modeli uczenia się z perspektywy pedagogiki przeżyć, a także

charakteryzuje wybrane metody oraz narzędzia stosowane na zajęciach praktycznych.

Ostatni rozdział części teoretycznej ma na celu uszczegółowienie treści zaprezentowanych w sekcji trzeciej. Doktorantka przechodzi na poziom refleksji glottodydaktycznej, pokazując, jak można implementować „zdobycze” pedagogiki przeżyć w nauczaniu i uczeniu się języków obcych. Doktorantka omawia bardzo różne teorie – psychologiczne, pedagogiczne oraz glottodydaktyczne, szukając w nich źródła i motywacji do tworzenia autorskiego triadycznego modelu edukacji językowej adolescentów, który integruje ruch, emocje oraz procesy społeczne/ grupowe. Autorka pracy proponuje, aby planować zajęcia językowe w taki sposób, by podejmowane działania, włączające w proces glottodydaktyczny ww. elementy, angażowały uczących się kognitywnie i emocjonalnie prowadząc do wzrostu motywacji i zaangażowania w proces uczenia się. Tę część dysertacji oceniam pozytywnie, choć chciałabym zwrócić uwagę na kilka zagadnień, które, w moim odczuciu, wymagałyby dopracowania.

Z dużym zaciekawieniem rozpoczynałam lekturę rozdziału czwartego i z przykrością muszę stwierdzić, że trochę się rozczarowałam. Mam zastrzeżenia nie tylko co do budowy/struktury tej sekcji, ale też co do pewnych treści o charakterze glottodydaktycznym. Doktorantka omawia mnóstwo teorii związanych z autorskim modelem dydaktycznym, ale nie potrafi dokonać selekcji materiału i zachować równowagi w doborze treści właściwych dla triadycznego modelu *soma-psyche-polis*. Wyraźnie koncentruje się na roli ruchu w przyswajaniu języka, co – biorąc pod uwagę przebieg badań empirycznych – jest po części uzasadnione, ale w mojej opinii należało przyjąć bardziej selektywne podejście w doborze koncepcji, które są związane z dydaktyką języków obcych. Doktorantka zasypuje czytelnika mnóstwem wiadomości, co z jednej strony świadczy o Jej odczuciu i erudycji, z drugiej zaś pokazuje, że nie poradziła sobie z wyborem i syntetyzowaniem założeń teoretycznych.

Osobnego komentarza wymaga tu też zagadnienie podejścia ukierunkowanego na działanie (*Action-Oriented Approach*) w dydaktyce języków obcych, które w mojej opinii powinno stanowić tło wszelkich rozważań glottodydaktycznych w niniejszej rozprawie. Autorka pracy omawia je bardzo pobieżnie w sekcji 4.9.7. pt. *Wybrane koncepcje uczenia się języka obcego oparte na interakcjach*. Przekazane treści oraz umiejscowienie rozważań na temat tego podejścia świadczą o niezrozumieniu jego potencjału. Doktorantka w całości przekazu swojej dysertacji postuluje ukierunkowanie dydaktyki języków obcych na całościowy rozwój uczącego się. Ale wydaje się nie zdawać sobie sprawy z tego, że jest to właśnie przestanie podejścia działaniowego, zaproponowanego w 2001 roku (w *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* – CEFR

2001, ESOKJ 2003) przez Radę Europy, a doprecyzowanego i uszczegółowionego w 2020 roku w tomie uzupełniającym ESOKJ – *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*.

Podęście ukierunkowane na działanie postrzega uczącego się jako uczestnika życia społecznego i zakłada aktywne włączenie go do procesu dydaktycznego; podejmowane przez niego działania – różnego rodzaju – to najlepszy sposób kształcenia umiejętności językowych. Chodzi tu o kierowanie własnym uczeniem się, o przyjęcie odpowiedzialności za przyswajanie języka, o wspóttworzenie wiedzy przy udziale innych uczących się – użytkowników języka, z których każdy wnosi do procesu inne doświadczenia. Proces uczenia się w podejściu działaniowym implikuje: interakcję, zaangażowanie uczniów i ich aktywną postawę, wspóttpracę, krytyczne myślenie i refleksję, głębokie przetwarzanie informacji, w tym organizowanie i integrowanie nowej wiedzy i umiejętności z tymi, które zostały już opanowane. Jest to takie podejście do uczenia się i nauczania języków obcych, które zakłada rozwijanie językowych kompetencji komunikacyjnych (lingwistycznych, socjolingwistycznych i pragmatycznych), ale bardzo ważny jest także rozwój kompetencji ogólnych (wiedzy, umiejętności pozajęzykowych, postaw i osobowości oraz umiejętności uczenia się), które w pewien sposób determinują nasze reakcje językowe, zachowania społeczne i kulturowe, a także dobór strategii¹. Trzeba pamiętać również, że podejście ukierunkowane na działanie wywodzi się przede wszystkim z socjokulturowej teorii rozwoju poznawczego Lwa Wygotskiego (Piccardo, North 2019²), ale wpływ na jego powstanie miały także teorie Jeroma Brunera i Jeana Piageta. Biorąc pod uwagę powyższe, śmiało trzeba stwierdzić, że to właśnie to podejście (wzmocnione pewnymi elementami, jak np. ruch) jest podstawą analiz i badań Autorki recenzowanej pracy.

Z literatury przedmiotu (zob. np. Janowska 2019: 154³) dowiadujemy się, że założenia podejścia działaniowego jako ogólnej filozofii kształcenia językowego, przyjętego w większości państw Europy, mogą być realizowane w praktyce pedagogicznej na różne sposoby; mogą to być np.: podejście zadaniowe (oparte na wykonywaniu zadań – *Task-Based Language Teaching*), podejście kompetencyjne, podejście projektowe, studium przypadku, symulacja globalna i in. Pani mgr Anna Kizeweter w swojej rozprawie doktorskiej – chyba nie do końca świadomie – tworzy

¹ Podęście ukierunkowane na działanie bierze pod uwagę „zarówno potencjał poznawczy, emocjonalny i decyzyjny człowieka, jak też i pełną gamę specyficznych dla niego i stosowanych przez niego w życiu społecznym umiejętności” (ESOKJ 2003: 20).

² Piccardo E., North B., 2019, *The Action-oriented Approach: A dynamic vision of language education*, Multilingual Matters, Bristol.

³ Janowska I., 2019, *Wypowiedź ustna w dydaktyce językowej. Na przykładzie języka polskiego jako obcego*, Księgarnia Akademicka, Kraków.

kolejną przestrzeń na metodyczną realizację założeń podejścia ukierunkowanego na działanie, dzieli się swoimi doświadczeniami, pokazuje w ten sposób, jak mądrze realizować założenia współczesnej dydaktyki języków obcych.

Jestem przekonana, że szczegółowa analiza podejścia działaniowego w czwartej części rozprawy, opis jego parametrów wzbogaciłyby i uporządkowałyby dociekania glottodydaktyczne, pozwoliłyby również dookreślić jedno z tytułowych pojęć dysertacji, a mianowicie kompetencji uczącego się – użytkownika języka, czego w pracy brakuje.

Podsumowując, część przeglądową dysertacji mgr Anny Kizeweter uważam za wartościową, choć nie zawsze uporządkowaną. Autorka rozprawy określa szczegółowo kontekst swoich badań empirycznych, przyjmując procedurę dedukcyjną. Doktorantka odwołuje się na ogół do ważnych ustaleń badaczy, zakreśla obszar swoich dociekań, wskazując wśród wielości rozważań opinie specjalistów, potrzebne do budowania wiedzy tematycznej. Obserwacje, analizy i interpretacje poczynione przez Autorkę pracy pozwoliły na nowo przyjrzeć się optymalnym warunkom nauczania i uczenia się języka obcego w grupie adolescentów. Dokonane wybory teoretyczne w pełni uzasadniają celowość dalszych dociekań, tym razem o charakterze empirycznym.

W kolejnej części rozprawy Doktorantka pokazuje, jak wprowadzać elementy pedagogiki przeżyć do praktyki pedagogicznej. Rozdział piąty dysertacji to opis przebiegu i wyniki przeprowadzonych badań empirycznych, których finalnym celem jest „zmierzenie, analiza i ocena wzrostu kompetencji językowych wywołan[ego] umieszczeniem w schemacie lekcji języka niemieckiego elementów pedagogiki przeżyć” (s. 180). Aby ten cel zrealizować, Doktorantka formułuje hipotezy badawcze i planuje działania badawcze, przyjmując podejście mieszane oraz strategię triangulacji danych i triangulacji metod badawczych, co jest w pełni uzasadnione, bowiem badane zjawisko ma charakter wielowymiarowy.

Procedurę badawczą przeprowadzono w sześciu etapach, przy użyciu odmiennych, a jednocześnie dopełniających się narzędzi badawczych. Zrealizowane w eksperymencie pedagogicznym czynności doskonale obrazuje tabela nr 9 (ss. 183-185), zawierająca cel każdego z działań, wyszczególnienie metod badawczych oraz krótki opis uczestników badania. Pięć pierwszych etapów procedury badawczej miało na celu „rozpoznanie” terenu badania właściwego, charakterystykę jego uczestników oraz ustalenie schematu działań dydaktycznych, będących przedmiotem wieloaspektowych obserwacji i analiz w etapie szóstym.

Pani mgr Anna Kizeweter starannie zrelacjonowała przebieg badań, zaprezentowała wyczerpująco wyniki cząstkowe uzyskane w różnych grupach badawczych. Uzyskane dane

jakościowe i ilościowe potrafiła uporządkować, trafnie przeanalizować i podsumować. Zastosowana procedura badawcza pozwoliła potwierdzić hipotezy badawcze i z pełnym przekonaniem stwierdzić, że włączenie elementów pedagogiki przeżyć w proces uczenia się i nauczania języka obcego wpływa korzystnie na rozwój językowych kompetencji komunikacyjnych młodych uczących się.

Zamysł badawczy zaprezentowany w niniejszej rozprawie oceniam pozytywnie. Doktorantka upatruje w zastosowaniu elementów pedagogiki przeżyć możliwości rozwijania nie tylko językowej kompetencji komunikacyjnej, ale przede wszystkim kapitału społecznego uczących się, formowania postaw i otwartości. Doktorantka podjęła złożony, trudny problem i przeprowadziła wielopłaszczyznową procedurę badawczą, uzyskując konkretne wyniki. Bogactwo zgromadzonego materiału dowodzi zaangażowania Autorki w podejmowaną w dysertacji problematykę. Warto również podkreślić, że część empiryczna przedstawia istotne i cenne propozycje rozwiązań metodycznych, związanych z zastosowaniem pedagogiki przeżyć w uczeniu się i nauczaniu języka niemieckiego. Doktorantka pokazuje, jak stawiać problem, dzielić się własnymi pomysłami. Podpowiada, jak inspirować nauczycieli, jak dobrze realizować zamierzenia i zmieniać rzeczywistość.

OCENA FORMALNEJ STRONY PRACY

Mimo tego, że tekst rozprawy został zredagowany z poszanowaniem zasad dyskursu naukowego, nie udało się Autorce uniknąć potknięć językowych i redakcyjnych. W pracy odnajdujemy błędy językowe i stylistyczne (np. ss. 60, 62, 66, 148, 170, 180, 185 i in.). Odnotowano także dość poważne usterki o charakterze edytorskim: powtórzenie tych samych fragmentów tekstu (np. ss. 117 i 118), błędna numeracja podpunktów (np. ss. 177-178), zaburzona numeracja rysunków (np. rys. nr 3 na s. 171, rysunek nr 1 na s. 188, rys. nr 2 na s. 188, rys nr 3 na s. 190), błędna numeracja załączników w aneksie pracy (powtórzenia tych samych numerów, co ma znaczenie ze względu na odwołania w poszczególnych partiach rozdziałów badawczych) czy w końcu braki w spisie treści (np. zob. sekcja 4.6.2.). Jednakże najbardziej niedopracowaną redakcyjnie częścią jest bibliografia. Można odnieść wrażenie, że w pośpiechu Autorka pracy nie pamiętała, że to ważna część rozprawy doktorskiej, do której często z zaciekawieniem zagląдают recenzenci. Sposób przygotowania bibliografii zastanawia, budzi nawet niepokój. Jest to bardzo obszerna część pracy, zawierająca ok. 800 pozycji, tymczasem brak w niej danych bibliograficznych bardzo wielu, często ważnych publikacji, na które Doktorantka powołuje się lub których fragmenty cytuje bezpośrednio w tekście pracy (np.: Janowska 2016 – s. 11, Chudak 2022 – s. 19, Michońska-Stadnik 2020 – s. 21, Krawczyński 1994 – s. 30, Obuchowska 1996 i 2002 – s. 29 i 30,

Osiński 1991 – s. 31, Spitzer 2012 – s. 39, Bauman 1999 i 2000 – s. 41 i 44, Beck 1994 i 2002 – s. 43 i 45, Oleszkiewicz 2006 – s. 46, Erikson 1968 i 1974 – s. 48, Wygotski 1966 i 1989 – s. 52, Piaget 1972 i 1981 – s. 54, Piaget 1970 – s. 57, Jankowska 2017 – s. 64, Dąbrowski 1970 – s.66, Jankowski 1980 – s. 66, Maslow 1954 – s. 66, Rogers 1980 – s. 66, Gębał 2019 – ss. 89, 153, Dewey 1933, 1988 – s. 90, Dewey 1997 – s. 107, Pawlak 2017 – s. 116, Janowska 2018 – s. 160, Mańczak-Wohlfeld 2011 – s. 160 i inne). Ponadto, spotykamy tu różne sposoby zapisywania pozycji bibliograficznych. Odnotowano: niejednorodne użycie kursywy w tytułach; brak numerów stron niektórych artykułów; różne umiejscowienie dat wydania książek/artykułów – na początku lub na końcu adresu bibliograficznego (np. s. 371), niektóre znajdują się w nawiasach (np. s. 373); pomijanie lub nie miejsca wydania książek; pomijanie lub nie nazw wydawnictw; różny zapis nazwisk autorów (np. Wygotsky – s.372 i 373 oraz Wygotski – s. 373); różny sposób zapisu artykułów w tomach zbiorowych itp.

OCENA KOŃCOWA

Zmierzając do konkluzji pragnę podkreślić, że wskazane w recenzji uwagi i wątpliwości oraz wyłapanie usterki (głównie natury technicznej) nie wpływają na pozytywną ocenę pracy. Przedłożona mi do oceny rozprawa doktorska mgr Anny Kizeweter jest pracą wartościową, innowacyjną, oryginalną, interdyscyplinarną i stanowi wkład w rozwój glottodydaktyki. Jest to interesujące studium ważnej merytorycznie i aktualnej z punktu widzenia współczesnej dydaktyki języków obcych problematyki badawczej. Została oparta na odpowiedniej podbudowie teoretycznej, zawiera opis badania empirycznego, a wnioski mogą mieć istotne znaczenie dla praktyki nauczania języka niemieckiego w szkole podstawowej. Doktorantka podjęła ryzyko szeroko zakrojonych badań nowych zagadnień glottodydaktycznych i dowiodła umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz wnioskowania na podstawie zgromadzonego materiału badawczego. Rozprawa świadczy o sprawności dydaktycznej Doktorantki, szerokiej znajomości literatury przedmiotu oraz o Jej pasji badawczej.

Stwierdzam zatem, iż przedstawiona do oceny rozprawa doktorska mgr Anny Kizeweter stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wyczerpuje wymagania stawiane pracom doktorskim określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku *O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789). W związku z tym stawiam wniosek o jej przyjęcie i dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Anna Janowska